1939–1940 m. demarkuojant Vokietijos ir Lietuvos arba Vokietijos ir TSSR sieną. Pastarasis spėjimas, matyt, realesnis.

The 2021 investigation of Melno Border berm on the edge of Luišiai village

The 2021 investigation (one 8.8 m^2 trench for creating a cross-section) of the berm at the site of the border set on the edge of Luišiai village (Klaipėda District, W Lithuania) by the Treaty of Melno (1422) between Prussia and the Grand Duchy of Lithuania (Fig. 1) determined that it had been created using sand and was accompanied by a ditch (Fig. 2). The buried concrete block found beside the berm dates the berm to 1939–1940 (Fig. 3).

Linas Kvizikevičius,
Rimantas Zagreckas

Lietuvos partizanų užkasimo vietų paieškos Leipalingyje

2022 m. spalį–lapkritį KVGT atliko 1945–1952 m. laikotarpiu nužudytų Lietuvos partizanų ir jų rėmėjų palaikų užkasimo vietų paiešką buvusio NKVD–MVD būstinės kieme Leipalingyje, sklype Dzūkų g. 15 (UK 43184), ir šio kiemo artimiausioje aplinkoje, sklypuose Dzūkų g. 13, 17 ir Sodų g. 7 (Druskininkų sav., Leipalingio sen.). Šie tyrimai buvo pradėti 2021 m. ir jie suteikė naujų žinių apie tai, kad nužudytų ar žuvusiųjų asmenų palaikai, ko gero, nebuvo užkasinėjami prie buvusio „stribyno“

1 pav. Tyrinėtų vietų planas: 1 – kasinys – neperkasta žemė; 2 – kasinys – iš dalies perkasta žemė; 3 – kasinys – perkasta žemė; 4 – 2022 m. perkasos; 5 – 2021 m. perkasos; 6 – 2022 m. šurfas; 7 – 1991 m. perkasimo preliminari vieta, 8 – galima palaikų užkasimo vieta; 9 – 1991 m. kasinėjimų vieta. J. Dobeikienės brėž.

Fig. 1. Plan of the investigated sites: 1 – shovel test – undisturbed soil; 2 – shovel test – partially disturbed soil; 3 – shovel test – disturbed soil; 4 – 2022 trenches; 5 – 2021 trenches; 6 – 2022 test pit; 7 – preliminary location of the 1991 excavation, 8 – possible burial site. 9 – location of the 1991 digging.

sklypo V ribos, 1–5 m atstumu nuo Dzūkų gatvės. Nustatyta, kad vieno nužudyto ir išniekinto partizano palaikai (šiuo metu dar vyksta tapatybės identifikavimo procedūra) buvo užkasti už „stribyno“ kiemo R ribos, patvoryje, kaimyniniame sklype (Sodų g. 7 V pakraštyje). Šie duomenys tarytum patvirtino hipotezę, kad ne visose kiemo ir artimiausios aplinkos vietose užkasinėti ar slėpti nužudytų ir žuvusiųjų asmenų palaikai, o veikta pasirinktinai, atsižvelgiant į aplinkybes, į kol kas neidentifikuotus kriterijus. Manytina, kad duobes palaikams užkasti parinkdavo vietose, apsaugotose nuo pašalinių akių, jas vėliau, užkasus palaikus ar paslėpus, buvo galima nuolat stebėti. Palaikai užkasinėti galbūt tose vietose, kurių artimiausioje ateityje neketinta eksploatuoti – statyti pastatų, naudoti žemės ūkiui ir kt. Atsižvelgiant į šią hipotezę, 2022 m. paieška orientuota į kaimyninių sklypų, besiribojančių su buvusio „stribyno“ kiemu, teritorijas ir jų pakraščius (1 pav.).

Dzūkų gatvės sklype 15 ištirta viena perkasa (15 m^2 ploto) ir 52 kasiniai (apie 208 m^2 dydžio plote), Dzūkų gatvės sklypų 15–17 paribyje ištirtas vienas šurfas (2,5 m^2 ploto), Dzūkų gatvės sklype 17 ištirta viena perkasa (42 m^2 ploto), Sodų gatvės sklype 7 ištirtos 3 perkasos (I – 64 m^2; II – 24 m^2; III – 40 m^2). Tyrimų metu aptiktas nuo 1,1 iki 2,7 m (duobių vietose) storio kultūrinis sluoksnis, suformuotas XX a. laikotarpiu.

Sodų gatvės sklypo 7 R pakraštyje (perkasa 1) aptikta ir ištirta netaisyklingos formos duobė, ji buvo iškasta 1941–1944 m. laikotarpiu ir skirta smėlio gavybai. Į Š nuo jos, sklypo Š paribyje su kaimyniniu sklypu 5 (perkasa 2), aptikta neaiškaus dydžio, ūkinės paskirties statinio, betoninio pamato dalis, į kurios vidų piltos XX a. vidurio buitinės šiukšlės. Šio sklypo ŠV dalyje (perkasa 3) vienoje duobėje aptikti dviejų 1947 m. nužudytų ir išniekintų Lietuvos partizanų palaikai (palaikai 2, 3).

Palaikai 2 atidengti 0,86–1,06 m gylyje. Mirusiojo ūgis 185 cm, pečių plotis apie 27 cm, dubens plotis 30 cm. Mirusysis į duobę įmestas aukštielninkas, įstrižai kapo duobės, galva orientuotas į V, veidu žemyn (kaukole priekine puse žemyn), šiek tiek atlošta į viršų, kaktos dalimi remiasi į kapo duobės V sienelę. Kaukolė suskaldyta. Kairė ranka sulenkta prie kairiojo šono alkūne į viršų, dešinė ranka sulenkta dilbiu po krūtine. Kojos nežymiai sulenktos keliais žemyn. Krūtinės srityje kaulai ypač suirę, o kaukolė suskaldyta. Susidaro įspūdis, kad palaikai buvo tiesiog įmesti ar įversti į duobę, prieš tai mirusysis buvo daužomas ar niekinamas.

Nugaros srityje, maždaug 10 cm virš jos, žemiau menčių aptikta sulenkta kaltinė vinis, krūtinės srityje – tarpukario Lietuvos kariuomenės uniforminių sagų su Vyčiais bei audinio fragmentų. Ties rankų kaulais aptiktos 3

0 1 cm

2 pav. Žiedas, aptiktas prie palaikų 2 perkasoje 3 Sodų g. 7. E. Aranausko nuotr.

Fig. 2. The ring discovered near Remains 2 in Trench 3 at Sodų St. 7.

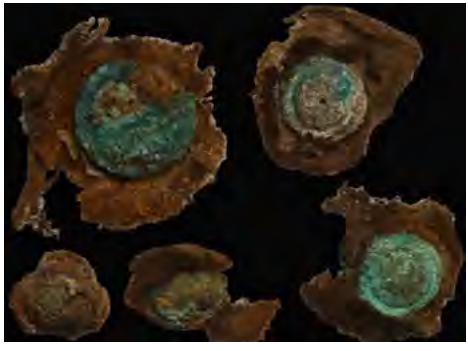

3 pav. Lietuvos kariuomenės uniformos sagos ir drabužio liekanos, aptiktos prie palaikų 2. E. Aranausko nuotr.

Fig. 3. The Lithuanian Army buttons and clothing remnants found near Remains 2.

plastmasinės baltos spalvos, apatinių drabužių sagos. Po kairiu žastikauliu rasta, kaip spėjama, skustuvo rankena, o ant kairės rankos plaštakos piršto – spalvotojo metalo (sidabrinis (?)) žiedas, puoštas kaukole su sukryžiuotais kaulais (2, 3 pav.).

Palaikai 3 atidengti 80–95 cm gylyje, virš palaikų 2. Mirusiojo ūgis 172 cm, pečių plotis 27 cm, dubens plotis 30 cm. Mirusysis įmestas kniūbsčias, ties krūtine nežymiai pasuktas ant dešinio šono, pečiais pakreiptas į kairę, galva orientuotas į V, kaukolė užlenkta atgal ir pasukta į kairę, dešine puse remiasi į užkasimo duobės V sienelę. Rankos sulenktos: kairė už nugaros, dešinė – po dešiniu šonu alkūne į išorę, plaštaka po juosmeniu. Kojos šiek tiek sulenktos keliais žemyn. Kaulai normalios būklės. *In situ* užfiksuota kulkos įėjimo anga virš kairio antakio ir išėjimo anga kaukolės pakaušio dalyje. Susidaro įspūdis, kad abeji palaikai buvo tiesiog įmesti ar įversti į duobę. Nužudyto asmens nugaros srityje, maždaug 5 cm virš jos, žemiau menčių, aptikta sulenkta kaltinė vinis. Apie 30 cm aukščiau palaikų aptikta vokiška granata su sprogikliu. Dar 6 tokios pat granatos aptiktos perkasos R pakraštyje.

Atlikus palaikų tapatybės identifikaciją (dr. Jūratė Jankauskienė), nustatyta, kad tai Dainavos partizanų apygardos, Šarūno rinktinės, LDK Vytenio grupės 2-ojo ir 3-jo būrių vadų Kazimiero Vaikšnoro-Laimino ir Petro Bankietos-Medinio, Kanapyno palaikai.

Petras Bankieta gimė 1918 m. balandžio 30 d. Menciškės kaime, Lazdijų rajone, ūkininkų Andriaus ir Paulinos Banketų šeimoje. Petras buvo vyriausias iš šešių vaikų. 1945 m. vasarį vienas iš Banketų sūnų – Juozas Bankieta – prisijungė prie ginkluoto pasipriešinimo okupantams, pasirinkdamas *Ąžuolo* slapyvardį. Partizanu jis išbuvo tik 3 mėnesius: būdamas 24 metų gegužės 18 d. žuvo Puščios miške. Po dviejų dienų, gegužės 20 d., vietoj žuvusio jaunesnio brolio partizanų gretas papildė 27 metų Petras Bankieta, jis tapo Dainavos apygardos Šarūno rinktinės partizanu, pasirinkęs slapyvardį Medinis. Pradžioje buvo Vytenio kuopos trečiojo būrio partizanas, vėliau – būrio vadas, slapyvardį pakeitė į Kanapynas.

Keršydama dėl to, kad broliai Petras ir Juozas Bankietos jiems priešinosi, tarybų valdžia visą Bankietų šeimą tais pačiais 1945 m. ištrėmė į Sibirą: tėvą Andrių, mamą Pauliną, brolį Antaną, seserį Juliją ir dvynukes Anelę ir Onutę. Tėvas ir dvynukės iš tremties jau nebesugrįžo.

Vytenio grupės trečiojo būrio vadas Petras Bankieta-Kanapynas žuvo 1947 m. lapkričio 5 d. Krivonių kaime, būdamas 29 metų. 1947 m. lapkričio 6 d. Dainavos partizanų apygardos Šarūno rinktinės įsakyme 2 rašoma, kad „š. m. lapkričio 5 d. mūšyje su NKVD didvyriškai žuvo LDK Vytenio grupės 3-jo būrio vadas „Kanapynas“ ir kovotojas „Erdžius“. Kadangi Erdžiaus slapyvardį turėjo partizanas Vaclovas Vaikšnoras, manytina, kad partizanų įsakyme yra įsivėlusi klaida, nes pagal DNR ir antropologinius palaikų tyrimus nustatyta, kad kartu su Petro Bankietos-Medinio, Kanapyno palaikais užkastas Vytenio grupės antrojo būrio vadas Kazimieras Vaikšnoras-Laiminas.

Kazimieras Vaikšnoras-Laiminas gimė 1910 m. Buteliznos kaime, Druskininkų rajone, ūkininkų Onos ir Vinco Vaikšnorų šeimoje. Šeimoje buvo 4 sūnūs ir dukra. 3 sūnūs – Kazimieras, Alfonsas ir Konstantinas – buvo partizanai, ketvirtas, jaunėlis Antanas, dar buvo moksleivis, tad partizanu negalėjo tapti. Du broliai partizanai žuvo: Kazimieras Vaikšnoras-Laiminas – 37 metų, Konstantinas Vaikšnoras-Tigras – 27 metų (1949 m.), o trečiasis – Alfonsas Vaikšnoras-Uola, būdamas 35 metų, 1949 m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas kalėti lageryje.

4 pav. Palaikai 4 iš P. E. Aranausko nuotr.

Fig. 4. Remains 4, as seen from the S.

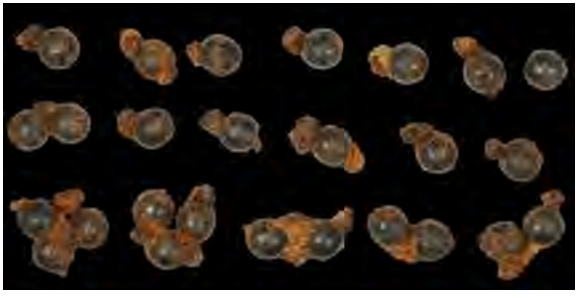

5 pav. Rožinio (rožančiaus) liekanos, aptiktos prie palaikų 4. E. Aranausko nuotr.

Fig. 5. The rosary remnants discovered near Remains 4.

Kazimieras Vaikšnoras iki ginkluoto pasipriešinimo buvo pasiturintis ūkininkas, vedęs Bronę Gavutytę ir susilaukęs dviejų vaikų, kurie, deja, tik gimę greitai mirė. Trečio vaiko – sūnaus Kazimiero – Kazimieras Vaikšnoras susilaukė jau būdamas partizanas. 1945 m. balandį K. Vaikšnoras davė partizano priesaiką, pasirinko Laimino slapyvardį, priklausė Dainavos apygardos Šarūno rinktinės Vytenio kuopai, vėliau pervadintai LDK Vytenio grupe. Kuopos vadas Antanas Bučionis-*Ąžuolas* buvo iš to paties Buteliznos kaimo, jo kuopoje buvo 3 būriai, apie 50 partizanų. Kazimieras Vaikšnoras-Laiminas vadovavo antrajam būriui, veikusiam Gerdašių, Lipliūnų, Mizarų, Diržų, Kaziulių, Svejotansko, Krivonių kaimų apylinkėse, būriui priklausė ir abu jo broliai, Alfonsas buvo būrio kulkosvaidininkas.

KGB agentūriniuose pranešimuose ne kartą pažymima, kad Vaikšnoro būrys labai drausmingas, kovotojai jauni ir uniformuoti („Liepos būryje partizanai apsirengę civiliškai, o Vaikšnoro – visi uniformuoti“). Štai 1947 m. birželio 23 d. agentas Miškas saugumiečiui Jefremovui Vaikšnoro būrį apibūdino taip: „jų iš viso buvo 10 vyrų, visi jauni, ginkluoti šautuvais, visi apsirengę naujutėlaite tamsiai žalios spalvos uniforma, ant kairiosios rankovės trispalviai antsiuvai (geltonos, žalios ir raudonos spalvos), lietuviškomis kepurėmis ir auliniais batais. Namų šeimininkė Sadeckienė pasiūlė banditams pavalgyti, bet pastarieji gėrė tiktai pieno ir pabuvę gal 15–20 minučių, ruošėsi eiti, kadangi vadas įsakė eiti, nes iš kažko sužinojo, kad netoliese yra kareivių.“ Kazimieras Vaikšnoras-Laiminas žuvo 1947 m., manytina, kad kartu su Vytenio grupės trečiojo būrio vadu Petru Bankieta-Mediniu, Kanapynu.

Dzūkų gatvės sklype 13 dėl objektyvių priežasčių rezultatų negauta. Sklypo 15 R pakraštyje identifikuota 1991 m. iškasinėtos vienos vietos Š ir V kraštinės. Sklypo P dalyje kasiniais nustatytoje perkastoje vietoje lokalizuota galima palaikų užkasimo vieta.

Sklypų 15–17 sandūroje 2,5 m^2 dydžio šurfe aptikti iš dalies suardyto dar vieno asmens *palaikai 4* (4 pav.). Prie jų rasta rožinio (rožančiaus) fragmentų (5 pav.), kaulinės šukos su kaulinės medžiagos įdėklu – futliaru, ant jo šono prilipdytas JV inicialas (6 pav.); lenktinis peiliukas su kaulinėmis kriaunomis ir nulūžusia geležte; stačiakampio formos kaulinė-kaučiukinė (?) plokštelė su abiejose pusėse įrėžtu Lietuvos herbu – Vyčiu (7 pav.); durklo makštys; kaulinė saga, metalinė sagtelė; Antrojo pasaulinio karo

0 5 cm

6 pav. Kaulinės šukos su įdėklu, aptiktos prie palaikų 4. E. Aranausko nuotr.

Fig. 6. The bone comb and case discovered near Remains 4.

0 3 cm

7 pav. Kaulinė-kaučiukinė (?) plokštelė su abiejose pusėse išraižytu Lietuvos herbu – Vyčiu, aptikta prie palaikų 4 šurfe 1 Dzūkų g. 15 ar 17. E. Aranausko nuotr.

Fig. 7. The flat piece of bone – rubber (?) engraved on both sides with the Lithuanian coat-of-arms – the Vytis, found near Remains 4 in Test Pit 1 at Dzūkų St. 15 or 17.

laikų karabino šovinių, granatos žiedas. Palaikų tapatybės identifikacijos DNR metodu nustatyta, kad tai Lietuvos kariuomenės pulkininko leitenanto ir Pietų Lietuvos srities partizanų vado Juozo Vitkaus-Kazimieraičio palaikai.

Juozas Vitkus gimė 1901 m. gruodžio 10 d. Ketūnuose (Mažeikių r.), augo ir mokėsi Viekšniuose. 1920 m. įstojo į karo mokyklą, 1924–1926 m. studijavo aukštesniuosiuose karo technikos kursuose, įgijo karo inžinieriaus profesiją. 1929–1934 m. karo meno studijas tęsė Briuselio aukštojoje karo mokykloje. Baigęs studijas J. Vitkus sugrįžo į Lietuvą, tarnavo Kaune, inžinerijos batalione ėjo bataliono technikos viršininko pareigas, o 1938 m. pradėjo dėstyti inžineriją Karo mokykloje. Pirmosios tarybinės okupacijos metu J. Vitkus buvo mobilizuotas į Raudonąją armiją, 1941 m. birželį, traukdamasis nuo puolančios Vokietijos kariuomenės, jis kartu su draugu iššoko iš traukinio ir slapta sugrįžo į Vilnių, prisijungė prie antinacinės pogrindžio veiklos už Lietuvos laisvę, buvo lietuvių fronto Vilniaus štabo narys. Antrosios tarybinės okupacijos metu 1944 m. pradėjo partizaninę veiklą, įsteigė Dzūkų grupės štabą, suformavo Merkio rinktinę (po jo žūties pavadinta Kazimieraičio vardu), vėliau įkūrė „A“ apygardą, o 1946 m. pavasarį kartu su Tauro apygardos partizanais suformavo Pietų Lietuvos partizanų sritį ir buvo išrinktas jos vadu.

Juozas Vitkus-Kazimieraitis žuvo atsitiktinai, 1946 m. liepos 2 d. per NKVD kariuomenės reidą netoli Liškiavos, Žaliamiškyje. Manydami, kad NKVD kariuomenė jau pasitraukė iš miško, J. Vitkus-Kazimieraitis kartu su kitu partizanu išėjo iš bunkerio ir paėjo nuo jo kelis šimtus metrų. Juos pastebėję NKVD kariai atidengė ugnį. Pietų srities partizanų vadas spėjo iššauti vieną šovinį iš savo asmeninio „Brauning“ sistemos pistoleto ir buvo sunkiai sužeistas. Pakeliui į Leipalingio „stribyną“ jis mirė.

Sklypo 17 Š pakraštyje perkasoje 5 atidengtas kanalizacijos ir lietaus nuotekų tinklai. Nustatyta, kad 2019 m. kasant tranšėją nuotekų tinklams buvo iš dalies suardyti J. Vitkaus-Kazimieraičio ir visiškai sunaikinti dar dviejų nenustatytų asmenų palaikai.

Projektuojant tolimesnes Leipalingio apylinkėse žuvusių ir nužudytų asmenų palaikų paieškos perspektyvas, tikslinga atlikti patikrą geofiziniu bei kitu tyrimų metodu ir invaziniais žvalgomaisiais tyrinėjimais Dzūkų gatvės sklypų 13, 17 ir 19 teritorijose, Dzūkų gatvės sklypo 15 Š paribyje, atlikti patikrą tyrinėjant ir ieškant palaikų šurfų ir perkasų dydžio plotais Sodų gatvės sklype 7, plote besiribojančiame su 2022 m. perkasos 3 R riba, Dzūkų gatvės sklypo 15 P ir Š pakraščiuose, Dzūkų gatvės sklypo 17 P dalyje.

Atsižvelgiant į 2021–2022 m. tyrinėjimų rezultatus Leipalingyje, taip pat 2021–2022 m. tyrimų rezultatus Lazdijuose (buvusio „stribyno“ kieme ir jo aplinkoje, ankstesnius tyrimus kitų miestų buvusio „stribynų“ sklypų ir besiribojančiuose su jais vietose, būtina inicijuoti teisinės apsaugos suteikimo procedūras visiems Lietuvoje buvusių „stribynų“ sklypams ir sukurti teisinės apsaugos mechanizmą teritorijoms, besiribojančioms su jais, savalaikę patikrą ir apsaugą nuo fizinio poveikio, užtikrinti galbūt ten užkastų partizanų palaikų išsaugojimą.

The search for Lithuanian partisan burial sites in Leipalingis

The 2022 KVGT search (5 trenches, 52 shovel tests, and 1 test pit) for the burial sites of Lithuanian partisans and their supporters, who were killed during 1945–1952, in the courtyard of the former NKVD–MVD Leipalingis headquarters and in the immediate vicinity (Druskininkai Municipality, S Lithuania) (Fig. 1), revealed, at a depth of roughly 1 m alongside the fence outside the boundaries of the NKVD–MVD headquarters courtyard, 2 small pits containing the remains of 3 commanders of the South Lithuanian Partisan District and small bone fragments from another 2 individuals. A DNA analysis identified the 3 complete remains as the commanders of Dainava Partisan Military District, Šarūnas Detachment, GDL Vytenis Group, Squads 2 and 3: Kazimieras Vaikšnoras–*Laiminas* (Remains 2) and Petras Bankieta–*Medinis, Kanapynas* (Remains 3). A ring, Lithuanian Army buttons, and clothing remnants were found near Remains 2 (Figs. 2, 3). The commander of the South Lithuanian Partisan District, Juozas Vitkus–*Kazimieraitis*, (Remains 4) was discovered outside the S boundary of the NKVD–MVD headquarters' courtyard (Fig. 4). A flat piece of bone – rubber (?) engraved on both sides with the Lithuanian coat-of-arms – the Vytis (Fig. 7); rosary remnants (Fig. 5), a bone comb and monogramed case (Fig. 6); a folding knife with bone scales and a broken blade; a bayonet sheath; a bone button, a small metal buckle; WWII carbine cartridges, and a grenade pin were found near the remains.

Linas Kvizikevičius,
Eimantas Aranauskas

Antrojo pasaulinio karo Vokietijos karių ir Lietuvos partizanų palaikų paieškos

2022 m. spalį–gruodį KVGT tęsė jau ne vienus metus vykdomą Antrojo pasaulinio karo vokiečių karių kapaviečių paiešką ir palaikų ekshumavimo darbus, taip pat ieškojo Lietuvos partizanų palaikų užkasimo vietų, atliko palaikų iškėlimą. Archeologiniai tyrimai vykdyti Pietų ir Vidurio Lietuvoje 13 vietovių, kuriose buvo 14 skirtingų objektų: Druskininkuose, Lipliūnuose (Druskininkų sav.), Suradgalyje (Kėdainių r.), Bielėnuose, Janėnuose, Karužuose, Rudaminoje, Sapiegiškiuose, Strumbagalvėje (visi Lazdijų r.), Naravuose, Uosoje (Prienų r.), Bingeliuose, Lankininkuose (Varėnos r.). Iš viso ištirtas 85,69 m^2 plotas. Bielėnuose, Druskininkuose, Karužuose, Rudaminoje ir Strumbagalvėje tyrinėjimai buvo nerezultatyvūs.

Sapiegiškių kaimo pakraštyje (Lazdijų r., Kučiūnų sen.) dviem mediniais kryžiais pažymėtoje kapo vietoje aptikti 1945 m. rugpjūtį žuvusio Lietuvos partizano palaikai, palaidoti atskiroje kapo duobėje (1 pav.). Dauguma greta palaikų aptiktų radinių – tarpukario Lietuvos kariuomenės uniformos fragmentai (2 pav.).